

Traditioner året rundt

Kulturelle udtryksformer og værdier

De fleste dagtilbud har en masse tilbagevendende traditioner, som både børn og voksne holder af at opleve igen og igen. For både store og små er det tankevækkende at knytte bånd tilbage i tiden og forstå, hvorfra nutidens traditioner kommer. Naturen var allestedsnærværende i gamle dage, og mange traditioner udspringer af datidens afhængighed af naturen og dens luner.

Dette aktivitetsark skal inspirere til naturaktiviteter, som har været dansk tradition i mange år.

FORFATTER: Ina Fischer Andersen og Ida Kryger
TEGNER: Bryan d'Emil

Friluftsrådet

Grønne Spirer
www.groennespirer.dk

EFTERÅR

AKTIVITET 1 *Høstfest med blomster, kranse og halmdukker*

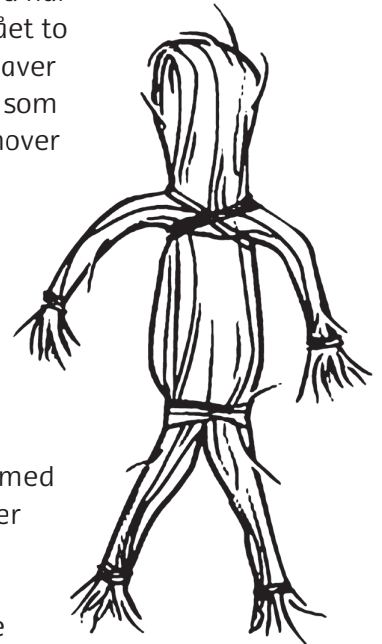
Det er klart, at høsttiden i gamle dage var en tid forbundet med mange traditioner i tæt kontakt til den natur, der skulle sikre overlevelsen i de guldne vintermåneder. Selvfølgelig holdt man en stor fest, når høsten var i hus.

Også i dag er det oplagt at byde til høstfest med herlige efterårsspiser i en udendørs spisesal flot pyntet i naturens smukke sensommerfarver. Til en høstfest hører blomsterbuketter, halmkranse pyntet med f.eks kastanier og hyben samt frø og bær trukket på snor.

I dag er høsten hurtigt overstået med kæmpe maskiner. Men sådan var det ikke i gamle dage. Det var en tid hvor alle hænder var nødvendige, og hvor børn blev hjemme fra skolen for at hjælpe til. Gårdene konkurrerede om at få høsten først i hus. Af det sidste negbandt man en halmdukke som man gav et navn. I kan også lave halmdukker:

Bøj et lille bundt tørre lysesiv eller halmstrå (30-40 cm lange) på midten. Lav først dukkens »hoved« ved at binde en snor omkring

græsbundet et par cm under det sted, hvor I bøjede det. Forneden deler I bundtet i to dele (ben) og binder snore forneden rundt om hvert ben. Så har halmdukken nemlig fået to små fødder. Armene laver I af et nyt bundt strå, som I lægger på tværs henover dukkens bryst. Bind armene fast med snor til kroppen. Bind også lidt snor rundt om armene forenden, så dukken får håndled. Til sidst kan du pynte dukken med blomster og blade eller lave tøj af mos og bark. Hæng halmdukken op eller stil hende i vindueskarmen.

AKTIVITET 2 *Fra jord til bord*

Høsttiden er den rette årstid at give børnene indsigt i, hvor vi få maden fra. Tag på høsttur i forældrenes haver og hjælp med at høste hyldebær, æbler, porrer, gulerødder og kartofler. Find bær, frugter og svampe i naturen, så I kan sylte og lave saft, sådan som man gjorde i gamle dage.

Hvorfor hed efterårsferien i gamle dage »kartoffelferien«? Tag kontakt til en landmand

og spørg, om der er mulighed for at børnene kommer ud og prøver at grave kartofler op. Måske kan I få lov at se nærmere på høstmaskinerne og de enorme kornbjerger og halmballer. Hvis I ikke kender en lokal landmand at spørge, findes der 56 økologiske besøgsårde i Danmark.

Find dem på www.alt-om-okologi.dk/besog/

AKTIVITET 3 *Lav fuglekogler af korn og kogler, I selv har samlet*

I kan også gå en tur på en nyhøstet stubmark. Verden bliver stor og vidderne og himlen går i ét i den klare efterårsluft. Husk sakse og poser, for langs markens skel kan I sikkert finde nogle tilbageblevne kornstrå. Tag dem med hjem og

brug kornene til fuglefoder: Pil korn af aksene og hæld dem i smeltet fedt i en gryde. Sæt grankogler på snore og dyp dem i massen. Hæng koglerne op til fuglene.

AKTIVITET 4 *Lav en gammeldags roelygte til Allehelgen*

Allehelgensaften (Halloween) er en gammel katolsk skik, som fejres den 31. okt. I dag skærer man i græskar og klæder sig ud som spøgelse, hekse og andre uhyggelige væsner. Traditionelt var det en roe, man skar ud som lygte, men også den gang var det farverne orange og sort, som på denne aften symboliserede lyset og døden.

Skær den grønne top af roen. Skær roden af og gem den til »hat«. Udhul roen, så den har

en cirka 2 cm tyk skal. Snit bunden til, så roen kan stå. Snit øjne, næse og mund. Hvis I i stedet vælger den mere moderne græskarmand, kan indmaden snildt bruges til en dejlig efterårssuppe.

VINTER

Vinteren var i gamle dage den mørke tid rent bogstaveligt talt. Man havde ikke mulighed for alt den belysning og varme, vi kender i dag. I en tid hvor overtro dominerede, var det ikke svært at forestille sig, at solen og lyset aldrig vente tilbage igen. Det er ikke mærkeligt, at julen allerede for et årtusinde siden var en stor begivenhed. Ikke p.g.a. Jesu fødsel (som først senere blev kædet sammen med julen), men p.g.a. lysets tilbagekomst.

AKTIVITET 5 *Lygtefest for solhvervet*

Årets korteste dag er den 21. december. Med en lygtefest fejrer I, at lyset atter vender tilbage. Fokuser på lyset denne dag. Gå en tur i naturen om morgenen, hvor det stadig er mørkt og om

eftermiddagen, hvor det er ved at være mørkt igen. Lad børnene holde små lanterner med levende lys eller lommelygter. Børnene skal være med til at »kalde« lyset frem i naturen igen!

JUL

AKTIVITET 6 *Hæng et juleneg ud*

I dag hænger vi juleneg ud med tanke på fuglene. Men allerede i 1700-tallet var det skik og

brug, at man hængte høstens sidste store neg op på en stang for at vise julens komme.

AKTIVITET 7 *Juledekoration af ting fra skoven*

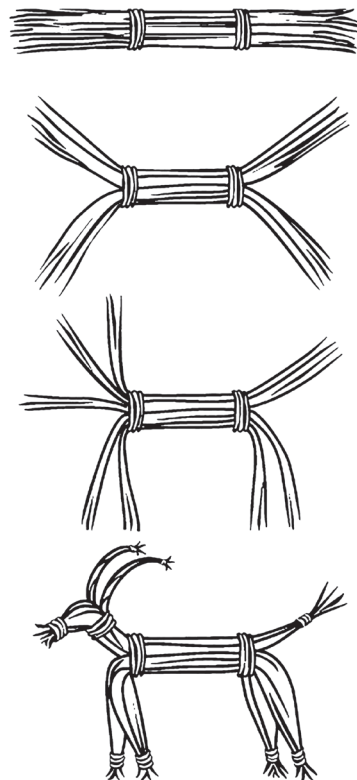
Først skal paptallerkenerne males i en flot julefarve. Mens tallerkenerne tørrer, kan I gå en tur i skoven og finde flotte ting til juledekorationen. Husk, I må ikke klippe grene af træerne. I skal nøjes med det, der er faldet ned på jorden. Led i skovbunden efter gran, mos, flotte blade,

kogler, frøkapsler og små fine grene. Saml det hele i en kurv. Hvert barn får en klump ler, som det former og lægger på tallerkenen. Stik et rødt stearinlys i midten og pynt med det, I har fundet. Måske har I også snittet en nisse, som I kan stikke i leret (se næste side).

AKTIVITET 8 *Julebuk af halm eller lysesiv*

Julebukken er ligesom Luciaoptoget, glöggen og de syvarmede lysesager oprindelig en svensk tradition. Julebukken var i gamle dage en udklædt person, der lavede spas med børnene. I dag er det en lille halmfigur, og I kan lave en selv:

I skal bruge 30-60 halmstrå eller endnu bedre: lysesiv. Bind to røde stykker garn omkring stråbundet, så bundtet deles i tre. Halvdelen af stråene i hver ende bukkes ned og deles i to til i alt fire ben. Forrest bruges resten af bundtet til hals. Hals og hoved deles med endnu et bånd, og hovedet deles i horn, som flettes, og et egentligt hoved. Bagerst bruges den del der ikke blev til ben til hale.

AKTIVITET 9 *Drillenissen på besøg*

Nisserne er i modsætning til julemanden gammel dansk kultur helt tilbage fra vikingetiden. Deres omskiftelige lune kender vi fra historier, hvor nissen

ikke viger tilbage for at slå bondens ko ihjel, hvis ikke grøden har fået en stor smørklat. Børnehavens drillenisse kan stadig både drille og give gaver. Og så bor han naturligvis ude i en hule under træstubbene, og hans venner er

ræven, egeret og blåmejsen. Lad drillenissen fortælle, hvordan dyrene klarer sig her i den mørke tid. Måske vil han vise jer, hvor han bor? Måske opfordrer han til at børnene laver mejsekugler og hænger ud? Nissen har mange gode ideer til udendørs juleaktiviteter.

AKTIVITET 10 *Snit en nisse*

I skal bruge dolke, maling samt fine pensler, gamle aviser, og vat til skæg. Find grene i skovbunden, ca. 1,5-2 cm tykke. De må ikke være alt for rådne. I den ene ende af grenen snittes en spids nissehue. Mal nissens hue rød. Under huen kan I lave et par øjne og en mund med en lille fin pensel. Lav et hvidt nisseskæg med

vat. I kan også male nissens krop (barken) med træje og knapper. Klip eller sav det nederste af grenen, så nissen bliver 10-15 cm lang. I kan stikke nissen ned i leret i juledekorationen.

AKTIVITET 11 *Julegodter*

Tænd et bål og fornem stemningen, mens I tilbereder nogle af julens godter udendørs. Æbleskiver blev serveret allerede i

bondesamfundet, hvor selv karle og piger fik del i denne delikatesse. Oprindeligt var det en skive æble dyppet i dej og stegt i smør, men almindelige købeæbleskiver kan også gøre det.

Varm dem på en pande eller en rist over bålet. Gløgg er en svensk tradition. I kan bruge saft med rosiner og mandler, som I varmer over bålet. Øl er måske den ældste af alle juletraditioner, da selve ordet jul formodes at betyde øl. I gamle dage drak både børn og voksne øllen varm.

JULEGAVER

At give hinanden gaver i julen er en tradition helt tilbage fra vikingetiden, men først langt senere har vi fundet på at pakke dem ind. I børneinstitutionerne er det også en tradition, at der skal laves en lille ting til mor og far.

AKTIVITET 12 *Lav julegaven af flade ting fra naturen*

Tag ud i naturen og led efter flade ting (blade, strå, mos, fjer etc.) Giv børnene en pose til at samle flotte, flade ting, som kan lamineres. Når I kommer hjem, skal børnene fordele fundene på lamineringsplast. De kan også skrive deres

navn på et farvet stykke papir og lægge ved. Blomster og blade kan også lamineres enkeltvis og klippes ud efterfølgende. Sæt snore i og brug dem til julepynt.

AKTIVITET 13 *Faste og fastelavnsris*

Fasten var oprindeligt en katolsk festaften, hvor man smovsede i alle de lækre sager, som man i den lange fastetid ikke måtte spise: Fint brød, kød og andre fede varer. Traditionen med at lave fastelavnsris er over 1000 år gammel. Oprindeligt havde fastelavnsris ikke slik og pynt på, men blev brugt til at piske med. Unge piger og kvinder, som ikke havde børn, blev pisket. Man troede, at slagene gjorde det lettere at få børn.

Tag på tur i skoven og lad børnene finde grene, der egner sig som fastelavnsris. Birkeris tæt på løvskud får små grønne blade, hvis de

sættes i vand. Se om I også kan finde pynt til riset i naturen. Kogler, bog eller blade kan males i flotte farver og sættes fast på fastelavnsriset med sytråd. Den sorte papkat kan erstattes af katte lavet af bogbøger med øjne og hale. Lad også børnene lave pynt til deres fastelavnsris af farvet karton, silkepapir og crepepapir. Sæt figurerne fast på fastelavnsriset med sytråd.

FORÅR

Påske

Påsken er en kristen fest, som helt fra gammel tid har været forbundet med lam, harer og æg. Æg af chokolade er dog en ret ny ting, men farvede æg blev brugt helt tilbage i 1600-tallet,

hvor man kan læse om dem i Leonora Christines beretning om sin fangetid i Blåtårn. Den gang farvede man æggene med naturfarver.

AKTIVITET 14 *På jagt efter påskeharens æg*

Æggene kommer fra hønsene. Men hvor kommer påskeæggene fra? I gamle dage fortalte tyske forældre deres børn, at det var påskeharen, der kom med de flotte farvede æg. For ca. 100 år siden hoppede påskeharen over grænsen til Danmark og begyndte at gemme æg til de danske børn også.

Tag ud i naturen og lad børnene lave pynkede reder af græs eller strå. Påskeharen lægger nemlig sine æg i en rede. Dagen efter lægger de voksne et hårdkogt pyntet æg i hver rede. Man kan f.eks. sætte et glansbillede på ægget som pynt. Hvert barn skal nu finde sin rede igen og smage påskeharens æg.

AKTIVITET 15 *Trille æg*

Med hårdkogte æg, som børnene selv har pyntet, kan I lege en leg, som folk i gamle dage legede påskesøndag. Tag ud i naturen og find et sted, hvor der er en lille bakke. En voksen triller

et æg ned af bakken, og nu skal børnene også efter tur trille deres æg ned af bakken. Barnet skal prøve at ramme et af æggene med sit eget æg. Eller I kan se hvis æg, der triller længst.

AKTIVITET 16 *Æggestafet*

I skal bruge hårdkogte æg og spiseskeer. Gå ud et sted i naturen, hvor der er rimeligt åbent. Lav to løbebaner. Del børnene i to hold og stil dem i to rækker nogle meter fra hinanden. Hvert barn får en spiseske. De to første får hver et æg lagt i skeen. Når en voksen giver signal,

går de to forreste børn alt hvad de kan hen til enden af løbebanen og tilbage igen. Hvis barnet taber ægget, starter han forfra. Den første giver ægget videre til den næste ved at forsøge at rulle det over i den andens ske. Det hold, der bliver først færdig har vundet.

HVORNÅR ER DET NU, AT DET ER PÅSKE?

Påsken falder altid første søndag efter første fuldmåne efter forårsjævndøgn. Det blev besluttet på et kirkemøde i Nicæa i år 325.

VINTERGÆKKER

Vintergækken er uløseligt forbundet med den gamle tradition at sende gækkebreve. Men det var først i HC Andersens tid, at Vintergækken skiftede navn fra Sommergæk.

LØVSPRING

Før påsken gjorde sit indtog som en kristen fest for 1000 år siden, havde man på samme tidspunkt på året en anden fest, hvor man fejrede forårets komme. Også i dag er det en fornøjelse at tage ud på de første dejlige forårsdage og opleve naturen vågne. Der er flere gode, traditionelle lejligheder:

AKTIVITET 17 *Anemonetur*

Om foråret nyder små planter godt af, at træernes blade endnu ikke skygger for skovbunden.

Når anemonerne står som et hvidt tæppe i skovbunden, er det dejligt at tage på anemonetur.

AKTIVITET 18 *Bøgen springer ud*

I Danmark føler man for alvor foråret, når bøgen springer ud omkring den 1. maj. At det hvert år er på samme tid skyldes, at det først og fremmest er lyset, der styrer træernes bladsætning. Tag på tur i bøgeskoven. Måske kommer i netop den dag, hvor de små knopper springer ud. Ellers kan I selv hjælpe dem på vej. Find en brun knop og åben forsigtigt ind til de små lysegrønne blade. Smag på dem. Bladene er kun så lyse i de første

par uger. Kig godt på de nye bøgeblade, der er foldede og har hår på. Når bøgetræerne først springer ud, skygger de næsten for hele skovbunden. Derfor vokser der næsten ikke nogen planter i en bøgeskov. En dejlig løvspringstur er et godt minde, når I til efteråret igen besøger bøgen og ser de brune og gule blade falde af. Se i skovbunden om I kan se de gamle bøgeblade, som træerne smed i efteråret.

SOMMER

AKTIVITET 19 *Skt. Hans*

Det er en ældgammel skik at fejre solhvervet med spil, sang og druk. I gamle dage mente man, at naturen ved Skt. Hans var fyldt med en særlig kraft. Skt. Hans var således også i gamle dage glædens fest og det overnaturliges fest. De hellige kilder fik særlig kraft, og man kunne på denne dag tage varsler af vejr og naturfænomener, og så brændte man glædesblus for

at holde det onde væk. Bålet er således gammel tradition, hvorimod tøjheksen kun er små hundrede år gammel. Tøjheksen symboliserer hekseforfølgelsen som fandt sted i 15-1600 tallet. Hvis I afholder en Skt. Hans fest i børnehaven, må I ikke glemme midsommervisen, som er mere end 100 år gammel.

AKTIVITET 20 *Bedsteforældre fortæller om gamle traditioner året rundt*

Når man kun er 5 år, er det spændende at høre historier fra dem, der oplevede julen, påsken og kartoffelferien, som den var for et halvt århund-

rede siden. Inviter til »bedsteforældre-fortælle-dag« og fokuser på de gamle traditioner fra dengang de var børn.
